

ANTROPOLOGÍA BIOLÓGICA Y PALEOPATOLOGÍA

Matías Calvo Gálvez

Los restos humanos proporcionan abundante información sobre las sociedades humanas del pasado y ningún estudio de reconstrucción social puede considerarse completo sin un examen de la estructura física y la salud de la comunidad. El material osteológico, asimismo, aporta datos más específicos, como los efectos del medio ambiente en las poblaciones antiguas, o la evolución de las enfermedades.

El material utilizado, tanto para los estudios antropológicos como para los paleopatológicos procede, en su mayoría, de las excavaciones arqueológicas.

La Paleodemografía trata de relacionar entre sí diversa información biológica relativa a los esqueletos, no sólo en torno a la edad, el sexo y las enfermedades, sino también sobre los datos métricos y morfológicos. De la esperanza de vida se puede deducir la eficacia adaptativa de un grupo humano en un medio natural determinado.

A través de una meticulosa metodología de limpieza, siglado y selección se procede a la identificación anatómica de cada hueso y, a continuación, al estudio descriptivo y antropométrico de los restos óseos para determinar la edad, el sexo, la estatura y la tipología racial. Los criterios seguidos para estimar la edad en individuos no adultos son: el desarrollo de los dientes, la longitud de los huesos largos y la unión de la epífisis. Para los adultos se utilizan: los cambios progresivos que sufre la sínfisis púbica con la edad; el cerramiento y obliteración de las suturas del cráneo; las alteraciones degenerativas en la columna vertebral, articulaciones y cráneo; la reabsorción del hueso canceloso y el desgaste dental. Para la determinación del sexo en individuos inmaduros se compara el estadio de calcificación de los dientes con el estadio de maduración del esqueleto postcraneal. En cuanto a los adultos, las diferencias estructurales más importantes se encuentran en la pelvis, ya que en la mujer está preparada para el proceso del nacimiento. También se puede obtener información suplementaria a partir del cráneo y de los huesos largos. La estatura se calcula a partir de los huesos largos, y el diagnóstico de la tipología racial se realiza a partir del estudio antropométrico del esqueleto, con objeto de poder establecer unos caracteres morfológicos que puedan agruparse en tipos, coincidiendo con una dispersión geográfica determinada.

La Paleopatología se puede definir como la ciencia que estudia los restos humanos para demostrar la presencia de enfermedades. Los estudios paleopatológicos se limitan, en los restos óseos, a las enfermedades que de forma directa

Norma lateral de crani femení. Palau de Benicarló, València.

Norma lateral de cráneo femenino. Palau de Benicarló, Valencia.

o indirecta afectan al hueso. El objetivo de esta ciencia es conocer el estado de salud de un grupo humano y construir un sistema de comportamiento epidemiológico de cada época, según zonas geográficas y culturales.

El estudio comienza con un examen anatómico-patológico, de tal manera que a la vista de las lesiones finales, se aventura el origen de la enfermedad y los síntomas que el individuo pudo padecer en vida. El estudio del desgaste dental indica el predominio de una dieta vegetariana o carnívora. A veces, los modelos alimenticios pueden ser reconocidos por la ausencia de minerales en la dieta. Estas carencias suelen dejar huellas en el esqueleto. Algunas de las enfermedades óseas que podemos encontrar en un esqueleto son las siguientes: infecciones generales del hueso, tumores, enfermedades articulares, enfermedades dentales, procesos traumáticos, etc.

Como ejemplo práctico de la aplicación de estas disciplinas, tenemos el caso de un individuo exhumado en las excavaciones realizadas por el Servicio de Investigación Arqueológica Municipal, en 1986, en los jardines del Palau de Benicarló, de Valencia. Se trata de una mujer, entre 25 y 35 años de edad, y con una estatura en torno a los 163 cm. La tipología racial quedó

encuadrada dentro del tipo Mediterráneo robusto. Respecto a las enfermedades, se detectó una importante patología bucal reflejada en la presencia de sarro, caries, periodontitis y un pequeño absceso en la raíz del primer molar izquierdo de la mandíbula. Esta infección periodontal general quizá tuvo su origen en la falta de higiene bucal, en la importante atrición, o en la menor resistencia tisular debido a una dieta deficiente. La hipoplasia dental observada en los dientes anteriores también pudo estar ligada a períodos de malnutrición durante el crecimiento o a enfermedades infantiles. La gran abrasión dental y la presencia de roturas en algunos molares y premolares nos hablarían de una dieta donde debían ser frecuentes las harinas con elementos abrasivos y los frutos secos. También se pudo constatar huellas de pequeños traumatismos en el cráneo, clavícula izquierda y fémur izquierdo. Asimismo, se determinó que era diestra y que realizó una gran actividad física con la mano derecha. Basándonos tanto en el contexto arqueológico donde aparecieron los restos —un vertedero del s. V d.C.— como en los resultados de la investigación, se concluyó que el sujeto podría formar parte de una clase social bastante desprotegida.

ANTROPOLOGIA BIOLÒGICA I PALEOPATOLOGIA

Matías Calvo Gálvez

Les restes humanes proporcionen informació abundant sobre les societats humanes del passat i cap estudi de reconstrucció social pot considerar-se complet sense un examen de l'estructura física i la salut de la comunitat. El material osteològic aporta, així mateix, dades més específiques, com els efectes del medi ambient en les poblacions antigues, o l'evolució de les malalties.

El material utilitzat, tant per als estudis antropològics com per als paleopatològics procedeix, majoritàriament, de les excavacions arqueològiques.

La Paleodemografia tracta de relacionar entre si informació biològica diversa, relativa als esquelets, no sols sobre l'edat, el sexe i les malalties, sinó també sobre les dades mètriques i morfològiques. De l'esperança de vida es pot deduir l'eficàcia adaptativa d'un grup humà en un medi natural determinat.

A través d'una meticulosa metodologia de neteja, siglat i selecció es procedeix a la identificació anatòmica de cada os i, a continuació, es passa a l'estudi descriptiu i antropomètric de les restes òssies a fi de determinar-ne l'edat, el sexe, l'estatura i la tipologia racial. Els criteris

seguits per a estimar l'edat en individus no adults són: el desenvolupament de les dents, la longitud dels ossos llargs i la unió de l'epífisi. Per als adults s'utilitzen: els canvis progressius que sofreix la sínfisi púbica amb l'edat; el tancament i l'obliteració de les sutures del crani; les alteracions degeneratives en la columna vertebral, articulacions i crani; la reabsorció de l'os cancelós, i el desgast dental. Per a la determinació del sexe en individus inmadurs es compara l'estadi de calcificació de les dents amb l'estadi de maduració de l'esquelet postcranial. Pel que fa als adults, les diferències estructurals més importants es troben en la pelvis, ja que en la dona està preparada per al procés d'infantament. També es pot obtenir informació suplementària a partir del crani i dels ossos llargs. L'alçada es calcula a partir dels ossos llargs, i el diagnòstic de la tipologia racial es realitza a partir de l'estudi antropomètric de l'esquelet, a fi de poder establir uns caràcters morfològics que poden agrupar-se en tipus, coincidents amb una dispersió geogràfica determinada.

La Paleopatologia es pot definir com la ciència que estudia les restes humanes per a de-

mostrar la presència de malalties. Els estudis paleopatològics es limiten, en les restes òssies, a les malalties que de manera directa i indirecta afecten l'os. L'objectiu d'aquesta ciència es saber l'estat de salut d'un grup humà i construir un sistema de comportament epidemiològic de cada època, segons zones geogràfiques i culturals.

L'estudi comença amb un examen anatomo-patològic, de tal manera que a la vista de les lesions finals s'aventura l'origen de la malaltia i els símptomes que l'individu pogué haver patit en vida. L'estudi del desgast dental indica el predomini d'una dieta vegetariana o carnívora. A vegades, els models alimentaris poden ser reconeguts per l'absència de minerals en la dieta. Aquestes mancances solen deixar rastres en l'esquelet. Algunes de les malalties òssies que podem trobar en un esquelet són les següents: infeccions generals de l'os, tumors, malalties articulars, malalties dentals, processos traumàtics, etc.

Com a exemple pràctic de l'aplicació d'aquestes disciplines tenim el cas d'un individu exhumat en les excavacions realitzades pel Servei d'Investigació Arqueològica Municipal, el 1986, en els jardins del Palau de Benicarló, de València. Es tracta d'una dona, entre 25 i 35 anys d'edat, d'una estatura al voltant dels 163 cms. La tipologia racial quedà enquadrada dins del tipus Mediterrani robust. Pel que fa a les malalties, es detectà una important patologia bucal reflectida en la presència de carrall, càries, periodontitis i un abscess xicotet en l'arrel del primer molar esquerre de la mandíbula. Aquesta infecció periodontal general tal vegada va tenir l'origen en la falta d'higiene bucal, en la important atrició, o en la menor resistència tissular causada per una dieta deficient. La hipoplàsia dental observada en les dents anteriors també pogué estar lligada a períodes de malnutrició durant el creixement o a malalties infantils. La gran abracció dental i la presència de trencaments en alguns queixals i pre-molars ens parlarien d'una dieta en què degueren ser freqüents les farines amb elements abrasius i els fruits secs. També es van poder constatar senyals de petits traumatismes en el crani, la clavícula esquerra i el fèmur esquerre. Així mateix, es va determinar que era dretana i que realitzà una gran activitat física amb la mà dreta. Basant-se tant en el context arqueològic on van aparèixer les restes —un abocador del s. V d.C.— com en els resultats de la investigació, es conclougué que el subjecte podria formar part d'una classe social bastant desprotegida.

Restes desarticulades d'un individu femení trobats a un abocador del segle V d.C. Palau de Benicarló, València.

Restos desarticulados de individuo femenino hallados en un vertedero del siglo V d.C. Palau de Benicarló, Valencia.